

Vanesa Matajč
Sočutje in smeh v stari Ljubljani

Vinko Möderndorfer: TAROK PRI MARIJI
 Prešernova družba, Ljubljana 1994 (Zbirka Vrba)

Po *Krogu malih smrti* (1993) sta Vinku Möderndorferju ob izteku leta v neznatnem časovnem razmiku izšli še dve deli, *Čas brez angelov* in *Tarok pri Mariji*. Obe sta zbirki novel, vendar se vsaj delno razlikujeta po tematiki in brez dvoma po kompozicijskem načelu. Le-to je najbrž učinkovitejša v *Taroku pri Mariji*. Medtem ko so novele v *Času brez angelov* notranje členjene na govore ali opise dogodkov iz različnih perspektiv svojih junakov, med posameznimi novelami pa ni niti najrahlješe povezave, novele iz *Taroka pri Mariji* povezuje okvirna zgodba.

Kot se spodobi, je ta okvirna zgodba najmočnejše zaznavna v prvi in zadnjih dveh novelah, medtem ko so vmesne medsebojno povezane predvsem po enotnem referenčnem okviru in istih junakih. Tat na drobno Fredi, šofer Milan, pobešnica Dika, pomožna vzgojiteljica Pavla, faliran študent Lojze, Pepi in njegova Italijanka, Punčka in še kdo ... živijo kot najemniki v isti, veliki in stari, razpadajoči mestni bajti pod varstvom "nacionalizirane" gazdarice Marjete. Značajsko so seveda pisani, združuje pa jih skupna pripadnost socialni margini in še nekaj, kar je s to pripadnostjo v bistvu povezano: petkovi večeri taroka pri hišnici Mariji. Ti so edina konstantna svetla točka njihovega precej bednega vsakdanjika; tu se zbere vsa hiša in pusti "nesrečni svet" pred vrati, malo podoživlja pretekli teden, malo popravlja, malo tarokira, malo kvanta, se zapije in se drugo jutro zmačkana zbudi novemu, precej klavrnemu tednu naproti.

Večeri trajajo vse do Marijine nenadne smrti, s čimer je konkretni vezni element med junaki ukinjen in knjiga se mora končati. Stanovalci postanejo žrtev denacionalizacije, gazdarica Marjeta jih razseli, iztek njihove

skupne usode pa obda nostalgija pripovedovalca, ki je v hiši prebil del svojega življenja.

Če bi v skrajni sili dojemali naslov novelistične zbirke v simbolni razsežnosti, bi se izkazalo, da igre ni dobil nihče, razen pripovedovalca, ki se je, kot kaže, izvil iz determinizmov socialne periferije, in male Punčke, za katero se je življenje šele začelo. Vsi drugi stanovalci sicer sanjajo o boljšem življenju, vendar se jim sanje dosledno izjalovijo, zato si nekateri prostovoljno izberejo smrt ali pa jih ta doleti po spletu naključnih pripetljajev. Ti zaradi njihovega načina preživetja pravzaprav niso naključni (neimenovanega pijančka zaradi dolgov prešpika pravično rezilo šiptarske mafije; podobno konča tatinski Fredi). Njihove smrti pravzaprav niso naslikane tragično, temveč je emocionalni akcent prenešen na počasno propadanje njihovih sanjskih upov in načrtov. Zbirko tudi zato preveva občutek resignacije, ki prekriva manjše občutke: nemoči, strahu, krivice, včasih tudi krivde in kesanja. To ne more več preprečiti dokončnega poraza.

Tragičnost posameznih usod zato ni razvidna na prvi pogled in ni eksplicirana: lamentacij na socialno temo ne poje nihče od junakov in še manj pripovedovalec. Vzdušje gotovega poraza se razkriva samo iz vživljanja v občutke junakov, iz splošne štimunge besedila in predvsem iz situacij, v katerih opazujemo posameznike.

Tega vzdušja ne morejo ukiniti niti nenehni humoristični pripetljaji. Kolikor jih je sploh posvečenih "čisti" komiki, so to obrobni, drobni dogodki, pa tudi ti se najpogosteje iztečejo v učinek groteske. Kot se zdi, so izključno komični predvsem dialogi med nastopajočimi, medtem ko so groteske v glavnem situacijske, na primer seks dveh najemnikov na postelji, ki jo deloma zaseda že hišnično truplo, ali pa predsmrtni miselni vzgibi študenta Lojzeta, ki se pred tovornjakom še mrzlično skuša spomniti, ali si je to jutro oblekel sveže gate in s tem preprečil sramoto svojemu truplu. Včasih je torej tudi smrt nevzvišena, nepoetična, banalizirana; mogoče ne samo zaradi učinka groteske, ampak najbrž tudi zaradi avtorjeve želje po realističnem upodabljanju, ki mnogokrat preide v neusmiljen verizem.

Glede na socialni status junakov, na njihovo življenjsko okolje, ki je dogajalni prostor zgod(b)e, predvsem pa glede na humornost ali grotesknost *Tarok pri Mariji* nekoliko spominja na Mazzinijeve *Drobtinice*, vendar se Möderndorferjevo pisanje od Mazzinijevega razlikuje po tem, da humornost pri njem, kot že rečeno, blaži atmosfera resignacije in rahle melanholije. Ta je nekoliko značilna sicer tudi za Möderndorferjev *Krog malih smrti*, vendar *Tarok pri Mariji* ni več pisan tako patetično kot omenjeno delo, poleg tega se bolj kot na čustva in občutke pripovedovalca, kljub vživljanju v psiho

junakov, osredotoči na konkretnost zgodbenih dogodkov. Bistveno bolj je "objektiven" in to je knjigi v primerjavi s *Krogom malih smrti* le v korist.

Möderndorfer je, kot kaže, poskušal biti življenjski in s *Tarokom pri Mariji*, pa tudi s *Casom brez angelov*, mu je to kar dobro uspelo. V obeh delih v ta namen učinkovito izrablja možnosti, ki jih ponujajo različne pripovedovalske drže. Najpogosteje se pri njem kombinirajo prvoosebni, vsevedni in personalni pripovedovalec. Okvirno zgodbo in njeno razpletanje zasleduje vsevedni pripovedovalec. Včasih nastopi tudi v kateri od novel, večinoma pa so novele pisane v drži personalnega pripovedovalca, ki se vživlja v posameznega junaka in dogodke dojema iz njegove pespektive. V nekaj novelah svojo življenjsko zgodbo pripoveduje junak sam in s tem postane prvoosebni pripovedovalec. Avtorski prvoosebni pripovedovalec nastopi šele v epiloški noveli *Po koncu* in knjigo sklene z lastnim občutkom nostalgije po izginulem, nekoč tudi njegovem malem svetu.

K vtisu življenjske pristnosti prispeva svoje tudi jezik. Vsevedni pripovedovalec uporablja neproblematičen, knjižni jezik, ko pa citira dialoge, bi bilo glede na socialni položaj in okolje junakov seveda bedasto, če bi vztrajal na tem nivoju, zato pomeša (ne prehude, simpatične, hecne) vulgarizme tudi s hrvaškim besediščem, skladno z izvorom govorca.

V *Taroku pri Mariji* ne moremo najti pravzaprav nič posebno izjemnega, kljub temu je ta *Möderndorferjeva* zbirka novel zlasti zaradi humornega ali grotesknega verizma še kako berljiva.